

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2026]

Arşiv Belgelerine Göre Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Türkçe Manzumeler-II

Some Turkish That Had Been Presented To Suleiman The Magnificent According To Archival Documents-II

Nusret GEDİK

Doç. Dr. • Marmara Üniversitesi • İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
nusret.gedik@marmara.edu.tr • <https://orcid.org/0000-0002-5105-7854> • <https://ror.org/02kswqa67>

Atıf | Citation: Gedik, N. (2026). Arşiv Belgelerine Göre Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Türkçe Manzumeler-II. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(2), s. 1050-1080.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1956792>

<https://izlik.org/JA87UF95MA>

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Type: Research Article
Geliş Tarihi: 21.05.2026	Date Recieved: 21.05.2026
Kabul Tarihi: 26.06.2026	Date Accepted: 26.06.2026
Yayın Tarihi: 30.07.2026	Date Published: 30.07.2026
Değerlendirme: Çift kör hakemlik	Review Reports: Double-blind peer review
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.	Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.
Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.	Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.
Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.	Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.	Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.
İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.	Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.
Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.	Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.
Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com	Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Klasik Türk edebiyatının başta Fuzûlî (ö. 963/1556) ile Bâkî (ö. 1008/1600) gibi zirve şairlerini yetiştirdiği XVI. yy., Osmanlı tarihi açısından zirve kabul edilecek şekilde önemli bir asırdır. Bu zirvenin mimarı Kanuni Sultan Süleyman ise sadece bir devlet adamı olarak değil şair ve hâmi kimliği ile de Türk edebiyatına büyük hizmetlerde bulunmuştur. Onun ve etrafındaki devlet adamlarının başta şairler olmak üzere edipleri, sanatkar ve zanaatkarları koruyup kollaması medeniyetin her alanında aksülâmel bulmuş ve ilgili alanın en mücehhez şahsiyetleri bu devirde yetişmiştir. Bu asırda şairlere verilen ihsanların büyüklüğünü bizzat edebî metinler söylediği gibi durum devletin mali arşiv kayıtlarına da yansımıştır. Şair ve edipler ise sultanın hesapsız ihsanlarına ilgisiz kalmamış, XVI. yy.'da padişah adına pek çok eser, sayısız medhiye ve edebî metin kaleme almıştır. T.C. Devlet Arşivleri kayıtlarına dayanarak padişaha sunulan manzumeleri ele alan bu çalışma da mezkur eserleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Daha önce kaleme alınan bir makalenin devamı niteliğinde olan bu makalede, Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan ve makale hacmini aşması sebebiyle daha önceki çalışmada ele alınamamış 13 farklı şairin 17 manzumesi ilim âlemine sunulmuştur. Adı tezkiirelerde geçmeyen Hâcî Kandî, Lutfî gibi şairler ile tezkiirelerde adı geçse de eserlerinde çalışmaya konu olan manzumeleri yer almayan Makâmî, Şevkî'nin manzumeleri ve Gubârî'nin affedilmesinin ardından teşekkür mahiyetinde sunduğu gazeli gibi kimi önemli metinler gün yüzüne çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Kanuni Sultan Süleyman, Arşiv Belgeleri, Kaside, Gazel.

Abstract

The 16th century, which produced such pinnacle poets of classical Turkish literature as Fuzûlî (d. 963/1556) and Bâkî (d. 1008/1600), was a highly significant century in Ottoman history. Sultan Suleiman the Magnificent, the architect of this golden age, rendered great service to Turkish literature not only as a statesman but also as a poet and patron. His and his entourage's patronage of scholars-particularly poets-as well as artists and artisans resonated across all spheres of civilization, and the most accomplished figures in their respective fields emerged during this era. The magnitude of the patronage granted to poets during this century is evident not only in the literary texts themselves but is also reflected in the state's financial archives. Poets and writers, in turn, did not remain indifferent to the sultan's boundless generosity; during the 16th century, they composed numerous works, countless odes of praise, and literary texts in the sultan's name. Drawing on records from the Turkish State Archives, this study, which examines the poems presented to the sultan, aims to bring these works to light. Serving as a continuation of a previously published article, this paper presents to the academic community 17 poems by 13 different poets that were dedicated to Sultan Suleiman the Magnificent but could not be included in the earlier study due to their volume exceeding the scope of that article. Poets such as Hacı Kandî and Lutfî, whose names do not appear in the literary biographies, as well as Makâmî-whose name appears in the biographies but whose poems, which are the subject of this study, are not included in them-along with Şevkî's poems and Gubârî's ghazal, which he presented as a token of gratitude following his pardon, have been brought to light.

Keywords: Classical Turkish Literature, Suleiman the Magnificent, Archival Documents, Qasida, Ghazal.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin hemen her alanda zirvede olduğu bir dönem olan XVI. yy., Türk edebiyatı için de en velut ve orijinal çağların başında gelmektedir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman devrinde kendisi de büyük bir şair olan padişahın gölgesinde pek çok şair yetişmiş ve edebî ürünlerin hem nicelik hem de nitelikleri bu büyük sultanın ihsan, in'âm ve teşvikleri ile neşvünemâ bulmuştur. Günümüze ulaşan metinler ışığında bu yüzyıla dönük çalışmalar da gün geçtikçe artmakta, başta Kanuni Sultan Süleyman devri olmak üzere XVI. yy.'da yaşamış şair, edip ve ilim adamları hakkında yeni bilgi ve belgeler farklı çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma ise Türk edebiyatının en mühim devri kabul edilebilecek bir zamanın bu önemli padişahına yönelik sunulan manzumeleri arşiv kayıtları ekseninde ele almaktadır.

Arşiv Belgelerinde Yer Alan Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulmuş Bazı Manzumeler ve Bu Manzumelerin Şairleri

T.C. Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'nde çeşitli gömlekler üzerinde yapılan araştırmalarda edebiyat tarihine ve tarihî metinlere ışık tutacak pek çok edebî metin tespit edilmişti. 2022 yılından beri tarafımızca sürdürülen arşiv çalışmalarıyla bu metinlerin kimileri çeşitli makale ve tebliğlerle ortaya çıkarılmış olup hâlihazırda benzer araştırmalarımız yayım sırasını beklemektedir. Arşiv kayıtlarının ilim âlemine sunulması soyundan yapılan çalışmalarımızın bir parçası olan bu araştırma da aslında 2023 yılında yayımlanan bir makalenin devamı niteliğindedir. Osmanlı Devleti'ne zirve dönemini yaşatan Kanuni Sultan Süleyman'a başta kaside olmak üzere nazirecilik geleneği dâhilinde sunulan diğer edebî metinleri tespit etmiş ve 19 manzumeyi daha önce ele almıştık (Gedik, 2023). İşbu çalışma da daha önceki makalede yayımlanmamış bazı metinleri ihtiva etmekte ve bu metinlerin edebî, tarihî önemine değinmektedir. Hemen şunu belirtmek gerekir ki Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş olup arşiv kayıtlarında ilgili belgeyi/manzumeyi tespit etsek de farklı çalışmalarda, mesela ilgili şairin *Dîvân*'ında yayımlanmış ve gün yüzüne çıkmış edebî metinler, daha önce yaptığımız gibi bu çalışmaya da dâhil edilmemiştir.¹

Bu çalışmada ise yine Hâcî Kandî, Lutfî gibi yaşadığı zaman itibarıyla adı tezkirelerde dahi geçmeyen kimi şairlerin devrin padişahı Kanuni'ye medhiyeleri ve Makâmî gibi adı tezkirelerde geçse de -bu çalışma istisna tutulursa- tespit edilebilen kasidesi olmayan şairler ilim âlemine sunulmuştur. Ayrıca Şevkî ve Şemsî gibi *Dîvân*'ı günümüze ulaştırmış ve bunlar bilimsel çalışmalarla yayımlanmış olsa da mezkur eserlerde yer almayan manzumeler, günümüz harflerine aktarılmış ve kısaca muhtevaları üzerinde durularak önemli yönleri incelenmeye çalışılmıştır.

Sultana sunulan kasidelerin yanı sıra arşiv kayıtlarında bulunan ve TSMA. E. 0324 numaralı gömlekte yer alan gazeller de aynı usulle incelenmiştir. Zira bu gömlek, içerisinde yer alan belgelerden anlaşıldığı üzere Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine söylenen nazirelerden oluşmaktadır. Bu nazireler arasında daha önceki çalışmalar ile tarafımızca yapılan incelemelerde yayımlanmamış olan Dâ'î, Gubârî, Halîl, Fevrî'nin nazireleri gün ışığına çıkarılmıştır. Hakeza aşağıda ayrıntısıyla üzerinde durulduğu üzere Gubârî örneğinde olduğu gibi Kınalızâde'nin tezkiresinde şairin biyografisini anlatırken onun affedilmesinin ardından teşekkür mahiyetinde sultana sunulan gazelin, resmî belgesinin de ortaya çıkması sadece edebî metinler açısından değil edebiyat tarihi açısından arşivlerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Çalışmaya konu olan manzumelerden 1 kaside ile Kanuni Sultan Süleyman'ın 926/1520'de tahta çıkış tarihine düşülen ve her mısraı bu tarihi gösteren bir cülûsiyyenin ise kime ait olduğu tespit edilememiştir. Bu ve benzer muhteva özellikleri ile tespit edilip çalışmaya konu olan en az 12 farklı şair (1 manzume mahlassız) kaleminden çıkmış kaside, gazel, kıt'a, beyit nazım şekilleri ile yazılmış ve Sultan Süleyman'a sunulmuş 17 manzumeyi şöyle inceleyebiliriz:

Makâmî (ö. 941/1534)-1 Kaside

Kaynaklarda Makâmî mahlasıyla anılan tek şair XVI. yy. şairlerinden Makâmî Çelebi'dir. Sirozlu olan şairin doğum tarihi bilinmemektedir. Sehî Bey *Heşt Behişt*'inde musîkî ilmindeki eşsiz bir kimse olduğundan dem vurur ve fenn-i edvârdaki ustalığından dolayı bu mahlası aldığını belirtir (İpekten ve dğr, 2017, s. 137). Musîkî ilmindeki marifetinden ötürü kendisine maaş bağlanan Makâmî, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi'nin çocuklarına Kur'an-ı Kerim öğretip musiki dersleri vermiştir. Sehî Bey ve Âşık Çelebi'nin aktardığına göre Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat seferine katılmış ve sefer sırasında vefat etmiştir (İpekten ve dğr, 2017, s. 137; Kılıç, 2018, s. 353). Dolayısıyla şairin vefat tarihi 1534 olmalıdır.

¹ Mesela TSMA. E. 0324 numaralı gömlekte bulunan Bâkî ve Şâhî'nin Muhibbî'ye nazireleri bu duruma örnek gösterilebilir.

Edvâr-ı İlm-i Musîkî adlı müzik nazariyatı konusunda bir eseri olan şairin (Uslu, 2026) Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu 47 beyitlik medhiyesi ise Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/11 numaralı belgede kayıtlıdır. Klasik kaside üslubunda kaleme alınan manzumede sultan çeşitli vasıfları ile methedilir. Şiirin 40. beytinde,

Medh-i şîrîn-i şeker-rîzûn gibi güftâr yok
Bu **Mağâmî** gibiyem bir tûti-i şîrîn-zebân

diyerek mahlasını zikreden şair bir sonraki beyitte gözden düştüğünü belirtir ve padişahın himmet umar:

Düşmişem gözden bugün ayaklara yaşum gibi
Umaram lutfuñ eli ref'ide iy şâh-ı cihân

Kasidenin daha sonraki beyitlerinde ise gelenek dairesindeki dua beyitleriyle manzumenin hitama erdirildiği görülür.

Lutfî (ö. XVI. yy.?) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı arasında 0445/11-3 numaralı belgede devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş ve Lutfî mahlaslı birinin kaleme aldığı 19 beyitten müteşekkil bir kaside bulunmaktadır. Aynı numarada 3 Lutfî mahlaslı gazel daha vardır ki bu gazeller ünlü Çağatay sahası şairi Mevlânâ Lutfî (ö. 867/1462-63)'ye aittir.² Bu şiirlerin devrin sultanına sunulması pek tabii ki mümkün değildir. Burada hemen şunu belirtmek gerekir ki bu örnekte olduğu gibi arşiv kayıtlarının edebî mirası gerek metin gerekse de diğer yönlerden araştırılırken bu gibi karışıklıkların olabileceği - kütüphane kataloglarında yer alan yanlış ve/veya eksik bilgiler gibi- unutulmamalıdır. Arşiv kayıtlarında kısa bilgilerle verilen belgelerin muhtevası mutlaka incelenmeli, kronolojik kayıtlar ve diğer kıstaslar araştırmacılar tarafından dikkatle ele alınmalıdır. Yoksa sadece arşivlerdeki kısa bilgi notlarına bağlı kalarak yapılan araştırmalar yanlış neticeler ve kronolojik hatalar barındırabilecektir.

Başta şair tezkireleri olmak üzere XVI. yy. kaynaklarında yer alan Lutfî mahlaslı tek şair ise aslında bir ilim adamı olan ve Mollâ Lutfî (ö. 900/1495)'dir. Yine kronolojik olarak Mollâ Lutfî'nin Kanuni Sultan Süleyman'a bir kaside yazması mümkün olmadığına göre bu şair, tezkirelerde adı anılmayan Lutfî mahlaslı başka bir kimsedir. Padişaha sunduğu kasidenin arkasında "Luṭfî, ehl-i ilmden" yazan bir not bulunmaktadır.³ Bu bilgidен hareketle şairin ulemâdan olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Devrin nazire mecmualarındaki Lutfî mahlaslı şairler incelendiğinde ise Edirneli Nazmî (ö. 993/1585-86)'nin *Mecma'ü'n-Nezâir*'inde Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın bir gazeline yazılmış "Nazîre-i Lutfî-i Kâdî" başlığıyla bir nazire kayıtlıdır (Köksal, 2017, s. 598). Mürettip bu şair için -meşhur Mollâ Lutfî ile karışmaması için olsa gerek farklı bir başlıklandırmaya gitmiştir. Zira diğer şiirlerde başlıklar mütemadiyen "Mollâ Lutfî" şeklinde belirtilmektedir. Ayrıca bilindiği kadarıyla Mollâ Lutfî herhangi bir yerde kadılık görevinde de bulunmamıştır. Hâl böyle olunca bir ihtimal çalışmaya konu olan Lutfî ile *Mecma'ü'n-Nezâir*'de yer alan zâtın aynı kişi olabileceği düşünülebilir. Fakat yine de bunun

² Bu şiirler için Bk.: TSMA. E. 0445/11-1, 2, 4.

³ Bu tür notlar şiirin padişaha ulaştırılması için belgenin verildiği kişiler tarafından kaleme alındığı gibi in'âm ve ihsânın yerine ulaşabilmesi adına şairin kendisi tarafından da yazılabilen bir tür "belirtici ve hatırlatıcı" izlek olarak da düşünülebilir. Bu kısa notlarda şairin mensubiyeti ve adı yer alır ve böylece mahlas karışıklığı başta olmak üzere farklı durumların önüne geçerek padişah ve/veya hâminin manzumenin sahibini tamamen tanıması/bilmesi sağlanırdı. Benzer bir durum çalışmanın ilk bölümünde tespit edip incelediğimiz Tacizâde Sa'dî Çelebi'nin kasidesinde de mevcuttu. Bk.: Gedik, 2023, s. 32.

kesin bir delili şimdilik tespit edilememektedir. Mutlak olan tek şey XVI. yy.'da tezkirelerde adı anılmayan Lutfî mahlaslı bir şairin yaşadığı ve devrin sultanına kaside sunduğudur.

Lutfî'nin 19 beyitlik kasidesi bir ıydıyyedir. Kurban Bayramı'nı konu alan bu manzumenin 9 ve 10. beyitlerinde padişahın adı zikredilir ve akabinde padişah methedilir:

Şeh-i 'ādil Süleymān Hān ol kim 'ıyd-ı kadrinde
Olupdur bûy-ı luţfiyla felek bir micmere-gerdān
Sen ol şāh-ı Süleymān-rif'at ü Cemşid-heybetsin
Ki hādimdür der-i 'izzüñde niçe şāhib-i dīvān

Kasidenin 13. beytinde

Cihān halkı senüñ biñ biñ görüpdür luţf u ihsānuñ
N'ola **Lutfî** kuluña bir kez itseñ luţf-ıla ihsān

diyerek padişahın in'âm ve ihsan isteğinde bulunan şair, Kanuni Sultan Süleyman'ı Selmân ve Hassân'ın bile methedemeyeceğini belirtir. Kendisinin bir karınca olarak bu işe kalkıştığından ayrıca dem vuran Lutfî, kasidesini mutad olduğu üzere padişaha dua ile hitama erdirir.

Hâcî Kandî (ö. XVI. yy.?) -1 Kaside

Başta tezkireler olmak üzere XVI. yy. kaynakları incelendiğinde Hâcî Kandî mahlaslı bir şaire tesadüf edilememektedir. Bu yüzyılın aynı mahlası kullanan meşhur şairi Bursalı Kandî'nin ise hacca gittiğine ve bu ibadetinin ardından "Hâcî" olarak anıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁴ Dolayısıyla Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/14 numarada Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş 27 beyitlik "hacc" kasidesi Kandî mahlaslı kaynaklarda yer almayan bir kimseye ait olmalıdır. Kasidesinin 25. beytinde mahlasını zikredip "nice yıllar hacc topraklarına vâsıl olduğunu ve/veya orada yaşadığını" belirten şair,

Hâcî Kandî kim şehüñ vaşşâfidur i 'zâz-ile
Rağbet-ile niçe yıl olmuş durur mihmân-ı hacc

diyerek sultanın vassâfı olmakla övünür.

Hâcî Kandî'nin 27 beyitlik kasidesi "hacc" motifleri etrafında Sultan Süleyman vasfında ele alınmış bir medhiyedir. Kasidenin kaleme alındığı vakitte haccın kış mevsimine geldiği şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

Mevsim-i 'ıyd eyledi halka himāyet luţf-ıla
Ger şitâ faşlında oldıysa ne var devrân-ı hacc
Münkesir olmaz şitâyile Hicâzuñ illeri
Anuñ-içün tâze terdür gülşen ü bostân-ı hacc

Şair manzumesinin 10. beytinde devrin sultanını

Hâzret-i Sultân Süleymān Şāh bin Sultân Selim
Zât-ı pâkidür anuñ şāh-ı harem sultân-ı hacc

⁴ Bursalı Kandî'nin biyografisi için bkz: İptekten vd., 2017, s. 179; Canım, 2017, s. 431; Kılıç, 2018, s. 582; İsen, 2017, s. 192; Sungurhan, 2017, s. 701.

diyerek zikreder. Kandî'nin kasidesinde diğer beyitler daha çok sultanın kutsal beldeler ve hac yolları için yaptığı hayırlar, hacılara gösterilen ihtiramlar ve sultanın ömrünün uzunluğu ve devletlerinin devamlılığı mukabilinde ettiği duaları havidir.

Muhyî (ö. XVI. yy.?-)-1 Kaside

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0364/02 numaralı belgede Kanuni Sultan Süleyman vasfında 20 beyitlik kaside bulunmaktadır. Muhyî mahlaslı bir şaire ait olan manzume, klasik tarzda bir kaside olup teşbîb bölümünde kış mevsiminin ele alınmasıyla bir şitâiyye özelliği gösterir. Kış ve soğuk hava tasvirlerinin ardından

Ki ya 'nî Şâh Süleymân-ı mihr ü meh-peyker
Ayağı toprağıdur ehl-i fazla fethü'l-bâb

beytiyle sultanın medhine geçen şair bu kısmı da

Uzatma **Muhyî** kelâmı du 'â-yı devlet kıl
Beyân-ı medh ne hâcet ki idesin ıtnâb

diyerek lafı çok uzatmaz ve padişaha dualarla kasidesini tamamlar.

Başta dönem tezkireleri olmak üzere diğer kaynaklar kronolojik esaslar dâhilinde incelendiğinde bu devirde yaşamış Muhyî mahlaslı 5 farklı şair tespit edilmiştir. Bunlardan ilki *Sehî Beg Tezkiresi*'nde yer alan Pilavcı Muhyî'dir. Aydın'a bağlı Birgi kasabasından olan şair ilim ehlerinden bir zât olup memleketine kadı olmuş bir şahsiyettir. Sohbeti latîf, şiiri güzel olarak vasedilen şair iyi pilav pişirdiğinden mütevellit Pilavcı Muhyî sıfatı ile tanınırdı (İpekten ve dğr, 2017, s. 134). Hakkında bilgi sahibi olmadığımız Muhyî mahlaslı bir başka şair ise Manisalı Muhyî'dir. Fransa Milli Kütüphanesi Turc 389 numaralı bir gazelin başında yer alan "Muhyî Çelebi Magnisavî" ibaresinden Manisalı olduğunu anladığımız (Kaplan, 2021) bu şairin biyografisi tezkirelerde yer almaz.

Muhyî tahallus eden şairler içinde en meşhuru olan Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi, 16. yy.'ın velûd şahsiyetlerindendir. Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislâmı olan Molla Fenârî torunlarından olan Muhyiddin Çelebi hakkında tezkirelerde ayrıntılı bilgi bulunmaktadır (Kılıç, 2018, s. 337-338, Açıkğöz, 2017, s. 293) 1548 yılında vefat eden şairin *Dîvân*'ı ve çeşitli ilmî eserleri vardır. Çalışmaya konu olan kaside ise *Muhyiddin Çelebi Dîvânı*'nda bulunmamaktadır.

Muhyî mahlaslı bir diğer şair olan Muhyî-i Gülşenî de yine kaynaklarda edebî ve ilmî tarafıyla öne çıkan bir kimse olarak zikredilmektedir. 1528 yılında doğan şair 1605'den sonra vefat etmiştir (Karagözlü, 2022). Başta *Dîvân* olmak üzere 40'a yakın eseriyle velûd bir şahsiyet olan Muhyî-i Gülşenî'nin eserlerinde çalışmanın konusu olan manzume tespit edilememiştir. Son olarak XVI. yy. tezkirelerinde Niğdeli Muhyî olarak anılan şair ise Mehmed Muhyî'dir. Ebussuud Efendi'nin oğlu Ahmed Çelebi'den mülazım olup Edirne kadısı olan ve bu görevde iken 1596 tarihinde vefat eden şairin *Dîvân*'ı olup olmadığı bilinmemektedir. Devrinde söylediği bir şiirle kaynaklarda adından söz ettiren şairin meşhur bir gazeline 30'dan fazla şairin nazire yazdığı belirtilir ve kaynaklarda şairlik yönü bu olayla övülür (İsen, 2017, s. 267; Açıkğöz, 2017, s. 293).

Çalışmanın metinler kısmında yer alan 20 beyitlik Muhyî mahlaslı kasidenin yukarıdaki şairlerden hangisine ait olduğu ise tespit edilememiştir.

Şeyhî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside, 1 Beyit

Türk edebiyatında Şeyhî mahlaslı şairler sayıca çok olmasına karşın XVI. yy.'da yaşamış dört Şeyhî tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, asıl adı Mehmed olup Şeyhî tahallüs eden Mehmed Efendi'dir. Sinan-zâde adıyla da tanınan şair Ebussuud Efendi'nin danişmendi iken 1563 yılında genç yaşta vefat etmiştir (Ördek, 2020a). Ölüm tarihi bilinen Şeyhî mahlaslı diğer şair ise şair Ehlî'nin kardeşi olan Tayyib-zâde Mehmed Efendidir. Muallim-zâdeden mülazım olduktan sonra bazı medreselerde müderrislik yapan şairin *Şakâik-i Nu'mâniyye* zeyli olduğu bildirilmektedir. 1591 yılında vefat eden şair hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Ördek, 2020b). XVI. yy.'da yaşadığı tespit edilen diğer bir Şeyhî ise Antep'te yaşayan Şeyh Salman adlı bir zâttır. Tekkesindeki kitabeden 1559 tarihi tespit edilen şairin iki gazeli günümüze ulaşmıştır. *Dîvân* sahibi olduğu bildirilse de eser şimdilik kayıptır (Yakar, 2020). Bu asırda yaşamış son Şeyhî ise Edirneli Şeyhî'dir. Edirne'de ilk eğitimini aldıktan sonra Bursa Muradiye Medresesi müderrislerinden olan şair, Şeyh Osman Efendi'den icazet de almış ve Fenârî Ahmed Paşa Tekkesi şeyhi dahi olmuştur. 1608'de Bursa'da vefat etmiştir.

Çalışmanın konularından Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0445/12 numara yer alan belgedeki 21 beyitlik kasidenin ise yukarıdaki Şeyhîlerden hangisine ait olduğu tespit edilememektedir. Hatta kaside, bu şairlerden farklı bir Şeyhî'ye de ait olabilir. Yukarıda bahsedilen iki Şeyhî'nin tasavvufî meşrep şiirler söylemesi ve diğerlerinin de saray ile ilgisinin kaynaklarda belirtilmemesi bu duruma bir karine olarak gösterilebilir. Çalışma ile sultana kasidesi ortaya çıkan Şeyhî'nin Osmanlı sarayı ile bağlantısı atalarına dayanmakta ve şair bu durumu ihsan ve in'âm istediği zaman bir beytinde zikretmektedir:

Dergâh-ı mu'allâsına ol şâh-ı 'âlemün
 'Arz-ı murâduñı yûri vir kıalma bî-şikâr
 Şeh Bâyezîde atamız iy Hân gulâm idi
 Ben bende kıaldum aç u yetim şöyle hor u zâr

Atalarının, Kanuni'nin dedesi Sultan Bayezid zamanından beri hanedanın hizmetinde bulunduğunu ve "yetim ü hor u zâr" hâlde olduğunu söylemesi şairin biyografik yönüne dair kimi bilgilerdendir. Sarayla bağı atalarına dayansa da şairin kaleminin çok kuvvetli olmadığı kasidenin bazı yönlerinden anlaşılmaktadır. Çalışmanın metinler kısmında da görüleceği üzere kasidede tarafımızdan yapılan bazı tamirler, şairin bu vadiye çok da iyi bir kaleminin olmadığını göstermektedir. Mesela birkaç örnek olarak,

Bir zulm-i nâ-saz idi [kim] ulağ ri'âyete
 Ref' itdün anı mâ-şadağ iy Husrev-i vağâr
 Küfr ehl[i] oldı cümle zamânuñda ser-nigün
 Râhiblerün çün oldı cihân gözlerine țar
 Kim pâdişâhın [itmez-ise] ol du'âda yâd
 Olmaz anuñ du'âsına dergehde i'tibâr

gibi beyitlerde vezin ve anlam yönünden tamire ihtiyaç duyulmuştur. Aşağıda metinler kısmında görüleceği üzere kasidede vezin kusurlarının fazlalığı göze çarpmakta olup şair kimi beyitlerde ve/veya mısralarda vezni hemen hiç uygulayamamaktadır. Ayrıca kasidenin taç beytinde yine vezin zaafı olmasa da anlam düşüklüğü göze çarpmaktadır:

Şeyhî sa'âdet ister-iseñ **medh** şâhuñı
Dürr eyle cân kulağına mânend-i güş-vâr

Şairin “medh it” demesi lazımken sadece medh kelimesi ile beyti kurması vezni kurtarmak için böyle bir kullanıma gittiğini düşündürse de anlamda bir düşüklüğe yol açmaktadır. Padişaha sunulan bir kasidede olmaması gereken kimi eksik ve/veya hataları yanında buna benzer karineler şairin ikinci sınıf bir divan şairi olduğu izlenimini uyandırmaktadır.

Padişaha sunulan 21 beyitlik manzumenin tarihlendirmesi de kimi bulgulardan yola çıkılarak yapılabilmektedir. Şiirin 7. beytinde şair Kanuni Sultan Süleyman'ın “ulak zulmü”nden insanları kurtardığını belirtmektedir. Osmanlı Devleti'nde, -Kanuni Sultan Süleyman devrinde kimi âdil düzenlemelere gidilene kadar- ulaklar, görevli hâldeyken yolda hayvanlarının zayıf düşmesi durumunda rastladıkları bir kimsenin beygirini alabilirlerdi. Bu durum ulakların görevini kötüye kullanmasına yol açar ve halk tarafından hiç hoş karşılanmazdı. Onların bu hareketi belgelerde “ulak zulmü” diye geçer (Halaçoğlu, 2012, s. 77). 1530'larda yapılan bir düzenleme ile bu iş daha sıkı kurallara bağlansa da 26 Safer 946/13 Temmuz 1539'da sadrazamlığa getirilen Lütfi Paşa, Kanuni'nin meseleyi kesin olarak halletmesi emriyle ulak hükmü sistemini kaldırıp menzil teşkilâtını yeniden kurmuş, ulak hükmü yerine in'âm hükmü adıyla bir berat verilmesi usulünü getirmiştir. Şairin

Halkdan ziyâ-yı 'adlle zulumât ref' idüp
Mülki müşerref eyledün iy şâh-ı şeh-süvâr
Bir zulm-i nâ-saz idi [kim] ulak ri'âyete
Ref' itdün anı mâ-şadağ iy Husrev-i vakâr

beyitlerinde bu duruma işaret edildiğine göre kaside bu düzenlemelerden sonra yazılmış olmalıdır. Ayrıca yine şair manzumenin bir başka beytinde,

Varup 'Acem diyârını Tahmâsa teng idüp
Hindüstâna pençeñi şaldun çü şîr-vâr

sultanın Şah Tahmasb'ı yenilgiye uğrattığından bahsetmesi kasidenin tarihlendirilmesinde önemlidir. Sultan Süleyman, kaynaklarda I. Irak Seferi diye anılan seferine 1533-35 yılları arasında çıkmıştır. Bu sefer daha sonra iki defa tekrarlansa da şairin beyitlerdeki ifadelerinden kasidenin en erken 1539'dan sonra yazıldığı ortaya çıkmaktadır.

Son olarak kasidenin “ilginç” taraflarından birisi de içinde geçen bir tabir dolayısıyladır. Şair, Eski Anadolu Türkçesi dönemi bazı eserlerinde ve daha çok da Doğu Türkçesiyle yazılmış eserlerde yer alan bir terimi kullanmaktadır:

Şükr-i sipâs hamd ü senâ eylerüz müdâm
Görklü cemâlünü bize gösterdi **bir ü bâr**

Kasidenin 9. beytinde yer alan “bir ü bâr” terkihi “Allah” lafz-ı celili yerine kullanılan bir tabirdir. Klasik Türk edebiyatının Osmanlı sahası metinlerinde çok rastlanmayan bu tamlama Eski Anadolu Türkçesi ile Doğu Türkçesi metinlerinde ise sıklıkla görülmektedir (Karahana, 2023). Bu tabirin yanı sıra “görklü cemâl” tamlamasının padişah için kullanılması da şairin edebî diline yönelik bir katkı olarak düşünülebilir.

Şevkî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı 0445/24 numarada kayıtlı belgede bulunan 37 beyitlik kaside Şevkî mahlaslı bir şaire aittir. Kasidenin dil ve üslubu XVI. yy. imla özellikleri göstermesinin yanı sıra

Sen Süleymānsın katuñda kadri yok bir mūr kadar
Ger saña haşm olan olsa heft-ser bir ejdehā

beytinden Kanuni Sultan Süleyman’a sunulduğu anlaşılan kaside dönemin Şevkî mahlaslı şairlerinden Edirneli Şevkî’ye ait olmalıdır. XVI. yy.’da yaşadığını bildiğimiz Şevkî mahlaslı üç şairden ilki Yavuz Sultan Selim dönemi şairlerinden Şevkî Mehmed’dir. Hakkında pek fazla bilgi bulunmayan şairin ölüm tarihi ile ilgili kaynaklarda bilgi yoktur (Yılmaz, 2021). Şevkî mahlasıyla şiirler kaleme alan Sahipzāde Ahmed Çelebi de bu dönem şairlerinden olup hakkında bilgimizin bulunmadığı şairlerdendir (Aksoyak, 2020). Yusuf Şevkî veya Edirneli Şevkî olarak bilinen diğer şair ise aralarında en meşhuru olup *Dîvân*’ı günümüze ulaştırmış tek şairdir. Her ne kadar II. Bayezid dönemi şairleri arasında gösteriliyor olsa da Kanuni devrinin başlarına kadar yaşamıştır. Zira *Dîvân*’ındaki sekizinci kaside Sultan Süleyman vasfındadır (Canım ve İsen Durmuş, 2018, s. 40-42). Şevkî, çalışmanın metinler kısmındaki kasidesini de sultanın tahta çıkışının ilk yıllarında kaleme almış olmalıdır. Klasik kaside tertip ve muhtevasıyla kaleme alınan manzumede sultan çeşitli vasıflarla övülürken 17. beyitte şair,

Bir gazā kılduñ şehā ‘ālemde kim şemşirüñi
Aşdılar ta‘zīm idüp ‘arşa senüñ ehl-i semā

diyerek sultanın bir gaza zaferinden bahsetmektedir. 30 Eylül 1520 tarihinde tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman 18 Mayıs 1521 tarihinde Belgrad Seferi’ne çıkmış ve 29 Ağustos 1521’de Belgrad ve çevresini fethetmiştir. Kasidenin gerek Türk gerek Avrupa tarihi açısından oldukça önemli olan bu olay sonrasında kaleme alındığı düşünülebilir. Zira sultanın diğer büyük seferi 1526 yılında Mohaç üzerine olacaktır. Şevkî’nin yaşı itibarıyla bu yılları görüp görmediğini ise bilmiyoruz. Hangi sefer kastedilmiş olursa olsun şairin bu kasideyi bir zaferin ardından kaleme aldığı ve aşağıda metinler kısmında görüleceği üzere ihsan ile in‘ām talebinde bulunduğu açıktır.

Medhî (ö. XVI. yy.?-) -1 Kaside

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0445/37 numaralı belgede yer alan 12 beyitlik kısa kaside Kanuni Sultan Süleyman övgüsünde kaleme alınmış bir manzumedir. Bu kısa kaside XVI. yy.’da yaşamış Medhî mahlaslı bir şaire aittir. Kaynaklar ışığında ve kronolojik esaslar dâhilinde askerlik mesleğine mensup Bursalı Medhî (Aksoyak, 2020c), Haydar-zāde Medhî Çelebi (Kaplan, 2020b), Kara Kadı-zāde Medhî (Kaplan, 2020c) ve Lâdikli Medhî’den (Bayram 2020)’den birine mi veyahut başka Medhî tahallüs eden bir zâta mı ait olduğu tespit edilemeyen manzumenin beşinci beytinde,

Gökyüzindedür melâ’ik yiryüzinde cümle hālk
‘Adl ü hem luṭf u kerem Sultān Süleymānuñ durur

diyerek devrin padişahını anan şair, kasidenin son beytinde de padişahı överek mahlasını zikreder:

Ol Süleymān Āl-i ‘Osmān menba‘-ı kân-ı ḥayā
Kimse mişlin görmemişdür **Medhî** sultānuñ durur

Şemsî (ö. 988/1580) 1 Tahmis, 1 Gazel.

Diğer nazirelerle birlikte Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-10 numaralı belgede Kanuni Sultan Süleyman'ın bir gazelini tahmisi bulunan Şemsî mahlaslı şair devrin paşalarından da olan İsfendiyarzâde Şemsî Ahmed Paşa olmalıdır. Bu kanaate varmamıza sebep olan âmil ise Şemsî tahallüs eden Ahmed Paşa'nın *Dîvân*'ında yer alan 12 muhammesden 5'inin Muhibbî'nin gazelini tahmis olmasıdır (Akkaya, 1992, s. 702-725). Belgede yer alan manzumenin klasik Türk edebiyatı gelenek dairesi içerisinde verilmiş olması devrin Şemsî mahlaslı tasavvufî-meşrep diğer şairlerinden ayrılması intibainı uyandırmıştır.⁵ Başta *Deh Murg* sahibi Şemsî olmak üzere devrin diğer Şemsî'leri daha çok tasavvuf ve edvâr ilmi ile uğraşmış fakat şiir de söylemiş zâtlardır. Genç yaştan itibaren sultanın yakın çevresine dahil olan Şemsî Ahmed'in Kanuni'ye olan ünsiyeti de düşünüldüğünde bu kanı daha da güçlenmektedir. Fakat bütün bunlara rağmen bu iddiaları kesinleştiren karineler olmadığı için şiir, XVI. yy.'daki Şemsî'lerden birine veyahut kaynaklarda adı geçmeyen farklı bir kişiye de ait olabilir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0445/37-5 numarada bulunan başka bir belgede ise Şemsî mahlaslı medhiye türünde bir gazel kayıtlıdır. *Şemsî Ahmed Dîvânı*'nda bulunmayan bu gazelin de imlâ, muhteva ve üslup özellikleri bakımından XVI. yy. manzumesi olup Şemsî Ahmed'e ait olduğu düşünülmektedir.

Mahlassız-1 Tarih Kıt'ası

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0364/25 numarada bulunan belge şairi tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışı için söylenmiş bir cülûsiyyedir. Fakat manzumenin şairi eseri duânâme olarak da adlandırılmıştır. Zira belgede başlık olarak "*Du'â-nâme-i Hâzret-i Hudâvendigâr-ı sa'âdet-menkıbetdür ve her mısrâ'ı mutezammin-ı târîh-i cülûs-ı saltanatdur. Allahummec'al aḥkâme saltanatihî muvaffakaten bi-tevkî'i's-sa'âdeti vec'al a'mâre a'dâihî bâliğaten ilâ aḫṣâ'l-ğâyât*"⁶ ifadesi bulunmaktadır. Şair, her mısraın sultanın cülûsunu gösterdiğini belirttiği başlığın Arapça kısmında ayrıca düşmanlarının ömrünün uzun olması için de Allah'a dua etmektedir. Zira Kanuni Sultan Süleyman'ın düşmanlarının ömrünün uzun olması onların zilletlerinin artmasıyla beraber düşünüldüğünde şairin ince bir kinaye ile aslında bir nevi onlar için beddua ettiği de anlaşılmaktadır. 7 beyitlik manzume sultanın cülûsuna düşürülmüş bir tarih kıt'asıdır. Şiirde mahlas geçmediği için kime ait olduğunu tespit edemediğimiz manzumenin her mısraı 926/1520 tarihini veren tam tarih mısraı olup sultanı çeşitli dualarla metheden bir muhtevaya sahiptir.

Dâ'î (ö. XVI. yy.?) -1 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324 numaralı gömlek Muhibbî tahallüs eden Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine söylenen nazireleri ihtiva etmektedir. Bu gömlekte ayrıca Bâkî (ö. 1008/1600), Dâî (ö.?), Halil (ö. XVI. yy.?), Gubârî (ö. 974/1566), Şâhî Şehzade Bayezid (ö. 970/1562), Şemsî (ö. XVI. yy.?) ile birlikte Nevâlî (ö. XVI. yy.?)'nin sultanın şiirlerine nazire söyleyip sunduğu belgeler muhtevidir. Hatta bu gömlekteki bir kayıttan padişahın şiirlerini şairlere gösterdiği, onlardan nazire ve değerlendirme babında geri dönüşler aldığı da ortaya çıkmaktadır ki mezkûr gömleğin önemi bu bilgiyle birlikte bir derece daha artmaktadır.⁷ Bâkî ve Şâhî'nin manzumeleri *Dîvân*'larında mestur olduğu için araştırma konusu edilmemişken Nevâlî'nin manzumeleri ise daha önceki çalışmamızda yayımlanmıştır.

5 XVI. yy.'da yer alan Şemsî mahlaslı şairler için Bk.: Canım, 2018, s. 298-304; Kılıç, 2017, s. 604.

6 Allah'ım onun saltanat hükümlerini saadet nişanlarıyla muvaffak kıl. Düşmanlarının ömürlerini de (onları kahredecek şekilde) en uç noktaya kadar ulaştır.

7 Bu kayıt için Bk. TSMAE. 0324-27/6.

Mezkur gömlekte 27. belgede sultanın “‘ Aceb dīvānedür gönlüm anı şanmañ ki pend ister/Göreliden zülfi zencîrin şakup boynına bend ister” matlalı gazeline naziresi bulunan Da‘î de XVI. yy. şairlerinden olmalıdır.

Başta tezkireler olmak üzere klasik Türk edebiyatı kaynaklarında yer alan Dâ‘î mahlaslı şairler kronolojik kıstaslar dâhilinde ele alındığında belgede yer alan şairin XVI. yy.’da yaşayan iki Dâ‘î’den birisi olması gerektiği ortaya çıkar. İlk Dâ‘î tahallüs eden zât Kazasker Kadı-zâdenin oğlu Abdurrahman Çelebi’dir. Genç yaşta şiire başlayan şairin mahlasını şiirlerini beğenen Kanuni Sultan Süleyman bizzat vermiştir (Aksoyak, 2020b). Âşık Çelebi’nin tezkiresini kaleme aldığı yıllarda kırk akçe ile İstanbul’da müderrislik görevinde bulunan Dâ‘î, daha sonra elli akçe ile müteferrika olmuştur (Kılıç, 2018, s. 221). 1587’de vefat eden şairin Kanuni Sultan Süleyman’a şiirler sunduğu ve mahlasının dahi sultan tarafından verildiği düşünüldüğünde belgede yer alan şiirin bu Dâ‘î’ye ait olması daha akla yatkın gelmektedir. Zira aynı yüzyılda Dâ‘î tahallüs eden diğer şair Ayas Paşa’nın oğullarından Ahmed Bey’in dadısı olan zâttır (Sungurhan, 2017, s. 350-351). Derviş yaratılışlı olduğundan dolayı Derviş Dâ‘î diye anılan bu şair daha çok hat sanatındaki ustalığı ile kaynaklarda yer alır. Bu meziyetinin yanı sıra şiir de söyleyen Derviş Dâ‘î hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır (Ördek, 2020c).

Gubârî (ö. 974/1566) 1 Gazel, 1 Kıt‘a

TSMA.E. 0324/27-5 numarada bulunan belgede Gubârî (ö. 974/1566)’nin Sultan Süleyman’ın “Beñzeyelden gözlerüm yaşı şarâbuñ ‘aynına/Yandı miñnetle ciger döndi kebâbuñ ‘aynına” matlalı gazeline söylediği nazire bulunmaktadır. Şiirin sahibi XVI. yy.’ın Gubârî tahallüs eden en meşhur şairlerinden Abdurrahman Çelebi’dir.⁸ Zira belgede yer alan şiir, şairin Şehzade Bayezid’in adamlarından olduğu için atıldığı Yenicehisâr zindanından kurtuluşu vesilesiyle sultana teşekkür mahiyetinde sunduğu manzumedir. Belgenin ve dolayısıyla şiirin serencâmını *Kınalızâde Tezkiresi*’nden şöyle takip edebilmekteyiz:

(...)Ba‘dehû mezbûr Gubârî cür‘adân-ı gubârı mahfûz u meknûs olmuş idi ki vak‘a-i Sultân Bâyezîdde Yenicehisârda mahbûs olduktan sonra pâdşâh-ı hatâ-bahş u ‘atâ-bahşa ve‘l-kâzîmine‘l-gayze ve‘l-âfîne ‘anî’n-nâsi delîline iktidâ idüp zât-ı melekîsi mahâsin-i sıfâtla Râdî‘u‘l-libân ve mekârim-i ahlâkla şerîkü‘l-‘inân olmağın mevâki‘-i cürm ü ‘isyânını letâ‘if-i cûd u ihsân ile ma‘mûr u mersûm ve sahâ‘if-i bagî vü tugyânını rakam-ı ‘afv u nisyân ile merkûm u mersûm idüp teşrîfât-ı pâdşâhâne ile mahfûz ve enzâr-ı eltâf-ı Hüsrevâne ile manzûr u melhûz kılmış idi. Ol eyyâmda sultânı mezbûrun bu ‘azlini tettebbu’ itdükde ruk‘a ile kazâ-yı mahmili temennâ kılmış idi.

Gazel : Benzeyelden gözlerüm yaşı şarâbun ‘aynına
Yandı miñnetle ciger döndi kebâbun ‘aynına

Gubârî dahi bu gazeli dimişdür.

Bakmaga pîr-i mugân her dem şarâbun ‘aynına
‘Aynun eyler câmdan gördüm habâbun ‘aynına (...) (Sungurhan, 2017, s. 630-631)

⁸ Belgede yer alan şiirin XVI. yy.’daki Gubârî tahallüs eden şairlerden hangisine ait olduğu tespit edildiği için bu şairler hakkında ayrıca bilgi verilmemiştir. Abdurrahman Gubârî’nin biyografisi için ayrıca Bk.: Kılıç, 2017, s. 679-681; Sungurhan, 2017, s. 627-630; Kaplan, 2020a.

Kınalızâde'nin anlattığı olay ile şairin sunduğunu belirttiği şiir günümüze arşiv kayıtları ile ulaşmış ve çalışmanın konusu olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan mezkur belgede yer alan bu gazelin üstünde 3 beyitlik başka bir manzume daha bulunmaktadır. Bu manzumede Gubârî,

Ey **Gubârî** pâdişâh-ı 'âlemün bu şi'rine
 Dimesün kimse nazîre diyüp aña irelüm
 Biz çalışduk kâdir olmaduk hâkîkat tek hemân
 Peyrev olup hırmen-i şi'rinde hûşe direlüm
 Pâdişâhuñ her ki bu şi'rine söylerse nazîr
 Pâdişâh elli filori virdi aña virelüm

diyerek padişahın şiirini methetmekte ve sultanın kendisine nazire yazanlara elli filori⁹ verdiğini ayrıca belirtmektedir. Bu durum yukarıda açıkladığımız üzere bu gömlekteki şiirlerin önemini bir kat daha artırmaktadır. Zira padişah, kendi şiirine nazire söylenilmesini istediği gibi şairin söylediği üzere bu nazireleri ayrıca ödüllendirmektedir.

Gubârî'nin kaynaklarda anlatılan başka bir tarafı daha vardır ki o da şairin nazirecilik yönüdür. *Meşâ'irü's-Su'arâ*'da nakledildiğine göre Gubârî zindandan halas olduktan sonra gazeller söylemiş ve bunlara şuaradan nazire istemiştir. Hatta bir şiirinde bir nevi meydan okuma ile

*Bu kadar fakr u felâketle bir altun vireyin
 Kim nazîre dir ise bu şi'r-i garrâ üstine*

diyerek nazire geleneğini yukarıdaki örnekte olduğu gibi iddianın bahis konusu olduğu bir yere taşımıştır (Kılıç, 2017, s. 681). Bu durum şairin nazirecilik geleneğine ayrıca önem verdiğine delil sayılabilir. Çalışmanın metinler kısmında yer alan belge ve muhtevası Kınalızâde Hasan Çelebi'nin bahsettiği olayların Osmanlı Arşivlerinde yer alan vesikasıdır. Bu durum arşiv kayıtlarının edebiyat tarihine katkısını göstermesi açısından ayrıca mühimdir.

Halil (ö. XVI. yy.?) 2 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-1 ve 2 numarada Kanuni Sultan Süleyman'ın gazellerine 2 naziresi bulunan Halil/Halilî mahlaslı şairin kim olduğu tespit edilememiştir. XVI. yy.'da Halilî mahlaslı pek çok şair bulunmaktadır. Kaynaklarda XVI. ve XVII. asırlarda yaşamış Halilî mahlaslı şairler incelendiğinde karşımıza şu isimler çıkar: Kütahyalı Halilî (XVI. yy.?), Maraşlı Halilî (öl. 998/1589), Bursalı Halilî/Halilî-i Zerd (XVI. yy.?), Kazvinli Halilî (XVI. yy.?), Şeyh Halil Efendi (ö. 1048/1638), Halilî-i Üskübî (XVII. yy.?) ve Halilî-i Bağdâdî (XVI.-XVII. yy.?). XVI. yy. şairlerinden Halilî mahlaslı şairleri inceleyen Muzaffer Kılıç, aşağıda yer alan gazelleri görmüş olsa da bu gazellerin hangi Halilî'ye ait olduğunu tam olarak tespit edemediğinden ötürü çalışmasına almamıştır (Kılıç, 2024, s. 249). Lâkin işbu çalışma şairlerin şiirlerinin tespitinden ziyade Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan manzumeleri öncelediği için gazellerin metninin verilmesi uygun görülmüştür. XVI. yy.'da yaşayan hangi Halil/Halilî'ye ait olduğu tespit edilemeyen belgedeki gazeller sultanın "*Görüp zülfünde düşdüm*

⁹ 1 filori 3.5 gr altına tekabül etmekte olup bu bilgiden Kanuni'nin kendisine nazire yazan Gubârî'ye 175 gr altın ihsan ettiği ortaya çıkmaktadır.

ağa/Dutılır murğ daneyle duzağa” ve “*Âh kim cāna bırağdı bir yüzi gül-nār nār/Bende çekdi gönlümü bir zülf-i ‘anber-bār bār*” matlalı gazeline nazire olarak söylenmiştir.

Fevrî (ö. 978/1571)-1 Gazel

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı 0324/27-11 numarada Muhibbî'nin “*Derûn-ı sinede bağrum ser-â-ser paralanmışdur/Anuñçün gözlerüm yaşı kızıl kana boyanmışdur*” matlalı gazeline naziresi bulunan Fevrî XVI. yy. şairlerinden Fevrî Ahmed Efendi'dir. Aslen Arnavutluk/Draç doğumlu bir Hırvat olan şair kendi ifadesiyle çocuk yaşta Muhyiddin İbnü'l Arabî'yi rüyasında görerek Müslüman olmuştur. Latîfî ve Hasan Çelebi'ye göre şair Lâmi'î'nin dedesi Nakkaş Ali Çelebi'nin himayesinde yetişmiştir (Canım, 2018, s. 422; Sungurhan, 2017, s. 681). Gelibolulu Âlî ise İskender Çelebi himayesinde olduğunu belirtir (İsen, 2017, s. 262). *Dîvân, Risâle fî İlmi'l-Hutût, Kuhl-i Dide-i A'yân, Ahlâk-ı Süleymânî* gibi önemli eserlerinin yanı sıra çeşitli ilimlerle alakalı risaleleri de bulunan şair, mezkur gömlekteki gazelini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur.

Sonuç

Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığı döneminde askerî ve siyasî açıdan rakipsiz olduğu kadar medeniyeti oluşturan etkenlerden kültür, sanat, mimarî, edebiyat vb. alanlarda da zirve dönemini yaşamıştır. Bunda şüphesiz sultanın engin bakış açısı, sadece yönetmedeki yetkinliği değil, yanına aldığı devlet adamlarından, desteklediği şair ve ediplere kadar pek çok etken âmil olmuştur. Batıda “Muhteşem” diye anılsa da bizim “Kanuni” dememiz, değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmayı bilmesi ve kanun ile nizâmı ona göre düzenlemesinden dolayıdır. Bu derece yetkin bir kimse olan padişah aynı zamanda ömrü at sırtında geçen büyük bir askerdir. Hayatını devlet işleriyle geçiren sultan ayrıca Türk edebiyatının en hacimli divanlarından birini kaleme alacak kadar da edebiyatla hemhâl olan bir yöneticiydi. Bütün bunların sonucu olarak da onun devri yüzyıllar sonra “Kanuni Devri Türk Edebiyatı” olarak, ismine mahsus anılacak derecede şair ve edebî eser yoğunluğuna haiz olmuştur.

XVI. yy. tarih eserlerinin yanı sıra tezkirelerde, başta kasideler olmak üzere edebî eserlerin bizzat kendi içinde Kanuni Sultan Süleyman'ın şair ve ediplere nasıl hâmilik yaptığı sayısız örnekle kayıtlıdır. Bu durumu devletin resmî malî kayıtları da destekler. Hâl böyle olunca devrin şair ve edipleri de hâmilere kayıtsız kalmamış ona atfen yüzlerce eser, sayısız kaside veya manzume kaleme almışlar bir nevi teşekkürlerini bildirmişlerdir. Bu bahis açıkçası bir makalenin sonuç kısmında anlatılamayacak kadar da geniştir. Fakat son yıllarda yaptığımız arşiv kaynaklı çalışmalarda gördüğümüz şey şudur ki adı tezkirelerde geçmeyen, geçse de eseri ve/veya manzumesi günümüze farklı kanallarla ulaşamamış şair ve edipler ile onların manzumeleri devletin resmi kayıtları olan arşiv sistemi ile günümüze ulaşmıştır. Tarih ilmi için birinci derece kaynak olan arşivler, son yıllarda yapılan çalışmaların gösterdiği üzere edebiyat için de artık kaynak teşkil eder hâle gelmiştir. 2023 yılında yapılan bir çalışmanın devamı niteliğindeki işbu çalışmada devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan ve herhangi biri bugüne kadar çeşitli yerlerde yayımlanmamış manzumeler ele alınmıştır. 13 farklı şairden 17 manzumenin yer aldığı bu çalışma ile adı devir tezkirelerin de dahi yer almayan Hâcî Kandî ve Lutfî gibi şairler, manzumeleri günümüze ulaşmamış Makâmî, Şeyhî, Şevkî'nin kasideleri ve Şemsî Paşa'nın tahmisi ile gazeli gün yüzüne çıkmıştır. Şiirlerini çeşitli şairlere gönderip nazire yazılmasını isteyen Muhibbî'nin bu isteğini havi TSMA. E. 0324 gömleğinde yer alan Dâ'î, Halîlî, Gubârî ile Fevrî'nin padişaha nazireleri de yine sultana sunulduğu için çalışma içerisinde değerlendirilmiş ve ilim âlemine sunulmuştur. Ortaya çıkan bu edebî miras arşiv kayıtlarının önemini gösterdiği gibi devrin canlı edebî hayatının resmî belgelere dökülmüş örnekleri olmasından dolayı da ayrıca önem arz etmektedir.

Metinler:

1.

[Kaşide-i Makâmî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Rüşen oldı iy şehinşâh-ı selâtin-i zamân
Saltanat burcında 'adlün âfitâbından cihân
Aşalı zencir-i luţfuñ 'arşa 'adlün tığını
Dergeh-i a 'lâña çâkerdür niçe Nûşu'r-revân
3. Dest-i 'adlün şol kadar icrâ-yı şer' itdi dürüst
Mey yirine kıan yuţar havf-ıla her pîr-i muğân
İy Ferîdün-taht iy Cemşid-ţâli' nüh felek
Kâdrüñ ordusunda gūyâ bir muţabbak sāyebân
Zıll-ı Yezdân u Süleymân Hân bin Sulţân Selîm
Hükümüñe fermân durur cümle vuḥuş u ins ü cân
Baht-ı Rüstem saña maḥrem esb-i devlet saña râm
Feth ü nuşret saña hem-dem zeyn-i 'izzet rîzân
7. 'İlm ü ḥikmet saña hem-ser ü fazl u ğayret hem-nişîn
Hulk u himmet hem-rikâb baht-ı devlet hem-'inân
Kulzüm-i cûduñda bir katre degül deryâ-yı heft
Himmetüñ katında bir pāye degüldür āsmân
9. Cûd u 'adl ü fazluñuñ şerḥinde ḥayrândur 'uḫûl
Hulk u luţf u ḥüsnüñüñ medḥinde kâşîrdur zebân
Ebr-i cûduñ şol kadar dökdi seḥâ bârânını
Buldı *mâ fi'l-arz* olan lâ-büd ḥayât-ı câvidân
11. Dest-i cûduñ ireli bezmüñ şebinde Ḥusrevâ
Şem' idindi câme-i zerbeft altun şem'-dân
Toldurur cûduñ güninde kîsesin zerle güneş
Pür ider la'l-ile meh luţfuñ şebinde cür'adân
13. Şuffe-i bezmüñde bir çini ṭabaḳdur bu felek
Kim aña nakl olmış encümle meh ü mihr iki nân
Ni'metüñ ḥonına bu çarḥ olmağa bir çarḥi ṭas
Mihr mührüñ şekline oldı aña bir zer-nişân
15. Germ olup gülzâr-ı medḥünde gönül bülbülleri
Vaşf-ı zâtuñ maṭla' uñ tekrâr eylerler revân
İy şeh-i kişver-güşâ 'adlünle cümle ins ü cân
Buldı luţfuñ sāyesinde her birisi âşiyân

17. Şöhret-i nāmuñla kahr olsa ne tañ şāhā ‘adū
Pençe-i şehbāz-ı zerrīn-bāla döymez mākīyān
İy ‘alī-fiṭnat kaçan başsañ rikāb üzre qādem
İre hātıfden şadā-yı *inne* şāhib-i kırān
19. Rām oluban emrūñe baş üzre dutarlar şehā
Kāñkı hükmünde k’ola tāvūs kuyruğı nişān
İy gāzanfer-fer Sikender-feth vü iy Yūsuf-cemāl
İy hūceste-ṭālī’ vü Dārāb u Sührāb-ı cihān
21. Pīş-i ṭab’ında senüñ tıfl-ı sebağ-ḥ’ān ‘aql u fehm
Nezd-i rey’ünde senüñ ‘āciz hezārān nüktedān
Devlet-i iḳbāl-ile her şubḥ oldukça süvār
Reşk ider na’l-i semendüñe hilāl-i āsmān
23. Biri her şeb pāsban olmış biri derbān-ı şubḥ
Māh-ile mihr iki bendeñdür kapuñda rāyegān
Cān virür huddām kaşruñ ola havrā-yı behişt
Reşk ider derbān-ı bābuñ olmağa kerrūbiyān
25. Rūz-ı feth olur zafer burcında şemşirüñ senüñ
Māh-ı nev şeklinde oldukça niyāmından ‘ayān
Boynına a’ dālaruñ şalduğça sen şemşir-i tiz
Dāmen-i çarḥuñ şehā tiguñdan oldı taze kan
27. Nev- ‘arūs-ı rüz-ı nuşretdür ki tiguñ der-setām
Hūn-ı a’ dādur aña vālā-yı kāmīs ü perniyān
Berzen-i rezminde yir yir lāleler oldı şehā
Ceng içinde tiguñ ucından düşen her kaṭre kan
29. Hüsñüñün vaşfinda lāmiḥ oldı bir garrā gazel
İşidüp bu maṭla’ a bağlaya bülbüller terān
İy nihālistān-ı devlet içre bir serv-i revān
İy gülistān-ı leṭafet içre bir gonçe-dehān
31. Luṭfuña irdi kodı el arḳasın yirde çenār
Kaddüñi gördi du’ālar itdi serv ü bostān
Kārşuda hūnīn yatur görmiş hilāl ebrūlaruñ
Gül vişālūñ ‘ıydına qurbān olmış bī-gümān
33. Cān dimāğın mu’ aṭṭar itdi būy-ı sūnbülūñ
Bū getürmişdür meger miski Hotenden armağan
Baş egüp suçın gülistānda benefşe şeyḥ-vār
Gālībā esrār-ı zūlfuñ bülbüle eyler beyān
35. Altun üsküflü kuluñdur nergis-i şehla meger
Gonçe-i zanbağdan öninde getürür cāmedān

- Gülşen-i hüsnün katında bî-beķā gūlzār dime
Rastî-i kadûn katında bî-vefâ serv-i revân
37. Sūzen-i tab‘umla itdüm dūr-i medhūn dizmege
Nazmuma tezyîn içün zūlfūn hayālîn rîsmân
Medh-i şîrînünde tūtîdür zebānum bî-ķafes
Gevher-i vaşfuñla zîhnüm bir şadefdür bî-dehân
39. Bâl açup cevlan iderse yiridür tāvūs-ı dil
Ravza-i medhūn gibi ķanda bula bir bostân
Medh-i şîrîn-i şeker-rîzūn gibi güftâr yok
Bu **Maķāmî** gibiyem bir tūtî-i şîrîn-zebân
41. Düşmişem gözden bugün ayaklara yaşum gibi
Umaram lūtfuñ eli ref‘ide iy şâh-ı cihân
Eyleseñ ger gūşe-i çeşm-i ‘ināyetle nazar
Ben gedâ-yı müflis ü hem-reh olaydum kāmran
43. Gerçi meddâhum velî evşâf-ı medhūn bî-‘aded
Gerçi gavvâşum velî deryâ-yı medhūn bî-kerân
Künhi ile vaşfuñı şerh itmege yok iķtidâr
Husrevâ ben bendeden ancak du‘âdur armağan
45. ‘Unşur-ı cismūn mü‘ebbed eylesün Hayy u Kādîm
Durtuğunça hâk u bād u âteş ü âbü’r-revân
Müstedâm olgıl sa‘âdet gülşeninde tâ ebed
Nitekim hurrem durur eyyâm-ı faşl-ı gūlsitân
47. Döndügince nüh felek seyr itdügince mihr ü mäh
Şems-i hüsnün haşre dek itsün münevver Müste‘an

Âmîn Yâ Rabbe’l-‘Âlemîn Be-Haķķ-ı Muḥammedü’l-Emin

2.

[Kaşide-i Luṭfî]

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Yine hâķķ-ı cihân oldu ķudüm-i ‘ıyd-ile ḥandân
Dirîğâ bu dil-i ğam-dide derd-i hecr-ile giryân
Şarâb-ı nâz içüp ‘uşşâķ-ıla şalınd[ı] dilberler
Dil-i divâne künc-i ğamda tenhâ yârsuz ḥayrân
3. Yine dil derdini şerh itdi yâre mü-be-mü ṭanbūr
Deliklü sinelerden itdi neyler nâle vü efġân
Şu vech-ile güzellerle tıtdı ‘ıyd-gehler kim
Ķuşûrını tamâm eglerdi görse ḥür-ıla Rızvân

5. Güzeller ellerin hınnâyıla zeyn eyledi şanmañ
Bulaşmışdur dem-i 'uşşâkdan kim itdiler kurbân
Felek çarhına tokınsa 'aceb mi çarhı tolâbuñ
Ki sürdi mäh-rûlarla döne döne bugün devrân
7. Göñül murğını şahn-ı sinede kodum nişân-içün
Kemân-ebürler atsun gamze tîrin işte bu meydân
Bugün 'ıyş eylemek ol şâha lâyıkdur ki bezminde
Felek bir şişe meh sâgar güneş bir kâse-i gerdân
9. Şeh-i 'âdil Süleymân Hân ol kim 'ıyd-ı kadrinde
Olupdur büy-ı luţfiyla felek bir micmere-gerdân
Sen ol şâh-ı Süleymân-rif'at ü Cemşid-heybetsin
Ki hâdimdür der-i 'izzüñde niçe şâhib-i dîvân
11. Görünmez mihr-i ihsânun yanında zerrece hırşid
Kef-i cûduñ yanında yok durur bir kaçrece 'ummân
Revâ mıdur şehâ bu ben kuluñı teng-destlikden
Bugün çarh-ı felek ide senüñ devründe ser-gerdân
13. Cihân halkı senüñ biñ biñ görüpdür luţf u ihsânun
N'ola **Luţfi** kuluña bir kez itseñ luţf-ıla ihsân
Ne haddümdür ki ta'rif eyleyem ben resm-i ihsânun
Ki ihsân görmedi bu cins-i nev'-i kaleb-i insân
15. Ne deñlü medh ide bir mür-ı 'âciz sen Süleymânı
Çü kâşirdür senüñ vaşfuñda ger Selmân u ger Hassân
Garaż bu cümleden çünkim du'â-yı 'izz-i devletdür
Elüñden geldügince it du'â-yı şâh-ı âlî-şân
17. İlâhî bu mübarek 'ıyd hakkı-çün ki hâcılar
Şafâyıla iderler sa'y-i tavâf-ı Ka'be-i Yezdân
İlâhî bu dem-i ferhunde hakkı-çün ki 'âşıklar
Olurlar 'ıyd-ı vaşl-ı yâr-ıla dil-tengler şadân
19. Günin 'ıyd-ile Kadr eylesin günden güne yâ Rab
Vücûdı mihrini tâbende eyle virreyüp nokşân

3.

[Kaşide-i Hâcî Kandî]

Hüve'l-Fettâh

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zâhir oldı 'ıyd-ile çünkim ruh-ı tâbân-ı hacc
Eyledi rengin dünyâyı dem-i kurbân-ı hacc

- Şevk ü zevk-ı 'ıyd-ı aḡhā buluban yine zuhūr
Oldı rüşen gün gibi her zāhir ü pinhān-ı ḥacc
3. Oldı şāfi dil-şikest olanlara dārū-yı 'ıyd
İrişüp bī-dillere her vech-ile dermān-ı ḥacc
İhtirām u nüzhet-i 'ıyd idüp eflāki güzer
'Arş-ı 'aliyyeye irdi rif'at-i eyvān-ı ḥacc
5. Mevsim-i 'ıyd eyledi ḥalkā ḥimāyet luṭf-ıla
Ger şitā faşlinda oldıysa ne var devrān-ı ḥacc
Münkesir olmaz şitāyle Hicāzuñ illeri
Anuñ-içün tāze terdür gülşen ü bostān-ı ḥacc
7. Özge yirde zāhir olmadın henüz berg-i dıraḡt
Görinür ḥuccāca ...-ı ḥacc
Ḥ'ān-ı dīvān-ı şehen-şāhuñ kamu āşārıdur
Mīnada yir yir olınan ni'met ü ḡurbān-ı ḥacc
9. ... Şām u Mısr u Bağdād u Haleb
Kim olupdur 'izzet ü ta'zīm-ile ḥākān-ı ḥacc
Ḥazret-i Sultān Süleymān Şāh bin Sultān Selīm
Zāt-ı pākıdür anuñ şāh-ı ḥarem sultān-ı ḥacc
11. Pādişāh-ı Ka'be olalıdan imkān-ma' delet
Ḳadr u rif'atle mezīd olmış durur 'unvān-ı ḥacc
Bunca ḡayrātı ki Beytullāhda itdi o şeh
Behremend olurlar andan ser-be-ser merdān-ı ḥacc
13. Ravza-i pāk-i Resūle k'itdi ol 'ālī nazar
'Āleme şaldı ziyā envār-ı bī-pāyān-ı ḥacc
Devr-i ḥacda bürke-i germi iken memlū ider
Ol şehüñ birr-i 'aṡāyasıyla bārān-ı ḥacc
15. Çekmez oldılar beriyye zaḡmetini ḡāfile
K'oldı cūd-ıla firāvān āb u zād u nān-ı ḥacc
Her ṡarīḡ-ile olupdur pāk Ka'be yolları
İhtişām ile olaldan ol şeh-i devrān-ı ḥacc
17. 'Avn-i luṭfını delil itmişdür ol zıllı-ile
Tā ki ol yolda ola mü'minlere āşān-ı ḥacc
Oldılar ḡamdan berī bulup vuşūli Ka'beye
Ḥurrem olsunlar bugün ser-cümle müştākān-ı ḥacc
19. Būy-ı ḡulḡıyla o şāhuñ māh her şeb tā seḡer
Olsa ḡuccāca n'ola ger micmere gerdān-ı ḥacc

7 ... yerler belgede silinmiştir.

9 ... yerler belgede silinmiştir.

- Bezедür ehl-i Şafāya Merve haḳḳı Ka‘bede
Ol şeh irsāl itdügi emval-i bī-pāyān-ı ḥacc
21. Bāb ol şeh kıble-i erbāb-ı ḥacāt olduḡın
Ehl-i ḥāle kıldılar iş‘ār anı pīrān-ı ḥacc
Mesa‘dur ḳaşr-ı şerīfi ehl-i sa‘ya ḳadr-ile
İşigi ṭaşı durur yāḳūt u al mercān-ı ḥacc
23. Döne döne ‘azv-i ta‘zīm-ile ‘ālem ḥılḳatine
Kim şehūñ ḳaşrı ṭavāfı bes durur burhān-ı ḥacc
Vaḳtidür kim pādīşāh-ı ‘ālem-ārānuñ bugün
Midḥatini yād ide elḥān-ile ḥoş-ḥ‘ān-ı ḥacc
25. **Hācī Ḳandī** kim şehūñ vaşşāfidur i‘zāz-ile
Raḡbet-ile niçe yıl olmış durur mihmān-ı ḥacc
Nitekim ‘ıyd-ı şerīf ola şeref birle ‘ayān
Niçe kim her sāl fiḡān-ile ola devrān-ı ḥacc
27. ‘ıyd-ı ‘ömrin pādīşāhuñ dā‘im ü ḳā‘im ide
Rūzın efzūn eyleyüp iḳbāl-ile meyān-ı ḥacc

Āmīn

4.

[Ḳaşıde-i Muḥyī]

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün
Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Beyān-ı ḥükmine ḳaşd itmesün ulü‘l-elbāb
Ki fuḳālāda hezārān kitāb olur her bāb
Yirūñ yüzün niçe gündür ne gün görür ne felek
Aralarında meger kim burüdet oldu ḥicāb
3. Felek göğ oldu günün ditremeyle geḳer günü
Bulutdan egnine her biri aldılar sincāb
Bu dehr-i pīr mizācı ki raṭb-ı bāriddür
‘Aceb midür gice gündüz eger aḳıtsa lu‘āb
5. Bu āsiyā-yı sipihruñ daḳıḳı ṭurfe daḳıḳ
Ḳomadı kimsede fıkr-i daḳıḳ ü rāy-ı şavāb
Şabā ki berfi eler tā felek tenūrından
Çıḳara ḳurşa-i ḥurşid ü girde-i meh-tāb
7. Zamāne berfle ṭoldı vü ḳara gün ṭoḡdı
‘İnāyet eyledi girü müfettiḥü‘l-bevvāb
Beyāz-ı berf resīd-est çeşm-hā şod kūr
Kesī ne-dīd der-īn devr ḳatre ez-dülāb

4. TSMA. E. 0364/2.

8 Kar beyazı erişti, gözler kör oldu. Bu devirde kimse değirmen misali felekten bir katre görmez oldu.

9. Ne rüşen ü feraḥ eyler görüñ şitâ ḳalbi
Kenâr-ı nâra geçüp berkinürse muḥkem bâb
Şular ki âteşe gülşen didi vü gül-ḥande
İdindi yirini *ṭûbâ lehüm ve ḥüsni me'âb*
11. Belâ-yı berdden ey dil cihânda maḥlaş yok
Meger vird'ise hemîn sâye-gâh-ı 'arş-ı cenâb
Ki ya'nî şâh Süleymân-ı mihr ü meh-peyker
Ayağı toprağıdur ehl-i fazla fethü'l-bâb
13. Muḥammed âyet ü Şiddik-i şıdk u 'adl-i 'Ömer
Ḥayâ-ver zümre-i 'Osmân u 'Alî Ḥaydar şâb
'Aṭâda Ḥâtem-i Ṭayy bezm ü rezme Rüstem ü Cem
Zamîr-i câmını görse Sikender ide ḥicâb
15. Uzatma **Muḥyî** kelâmı du'â-yı devlet ḳıl
Beyân-ı medḥ ne ḥâcet ki idesin ıtnâb
Niteki ola şitâ vü bahâr u şayf u ḥazân
Niteki dâ'im ola nâr u bād ü âb u türâb
17. Niteki zümre-i a'dâñı çâk eyleye ra'd
'Adûña ḳavs-i ḳuzaḥdan irişe tîr-i şihâb
Elüñde feth ola cümle Ḥıṭâ vü Çîn ü Hind
Öñüñde ola müselmân gelüp şehâ Rîm Pâp
19. Livâ-yı rif'atüñ eflâke hem-reh ola müdâm
Niteki çâder-i kuḥlı ya zerdden ola ṭınâb
Bu 'ıyd-ı ferruḥ-ıla şâl olup şehâ dâ'im
Vücûduñ eyleye dâ'im müsebbibü'l-esbâb

Âmîn Yâ Rabbe'l- 'Âlemîn

5.

[Ḳaşıde-i Şeyḥî]

Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Muzâri' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. İy pâdişâh-ı 'âkil ü dâñâ-yı nâm-dâr
İy heft kişver içre şehen-şâh-ı şeh-r-yâr
Eṭrâf-ı Rûm u Şâm u 'Arab milket-i 'Acem
'Aks-i Hüma-yı zılluñ-ıla oldu tâb-dâr
3. Taḥt-ı 'alide şimdi zamânuñ ḥalifesi
Sensin ki şer'-i dîn içinde bulduñ iştiḥâr

10 İman edip dünya ve âhîret için yararlı işler yapanlara ne mutlu! *Varılacak güzel yurt onlar içindir.* Kur'an-ı Kerim, Ra'd 13/29.

5. TSMA. E. 0445/12.

3 İkinci mısra da vezin aksamaktadır.

- Aşdaf içinde güher-i dürr-i yegânesin
İtdüñ cihâna gün bigi mihrüñle zer nişâr
5. Şu rāh-ı-māra yapıdı kebüter yuvasını
‘Adlūñ ziyāsı ‘āleme olaldan āşikār
Halkdan ziyā-yı ‘adlle zulumāt ref‘ idüp
Mülki müşerref eyledüñ iy şāh-ı şeh-süvār
7. Bir zulm-i nā-saz idi [kim] ulağ ri‘āyete
Ref‘ itdüñ anı mā-şadağ iy Husrev-i vağār
Bu işde şehā sengi mermerde nağş idüp
Tārīh-i ebed nāmuñı itdüñ çü zinde-dār
9. Şükr-i sipās hamd ü şenā eylerüz müdām
Görklü cemālūñı bize gösterdi bir ü bār
Varup ‘Acem diyārını Tahmāsa teng idüp
Hindüstāna pençeñi şalduñ çü şīr-vār
11. Küfr ehl[i] oldı cümle zamānuñda ser-nigün
Rāhiblerüñ çün oldı cihān gözlerine țar
‘Asker çeküben Rüm ili müşriklerine iy şāh
Kuvvet koluña urduñ ‘aceb tīg-ı āb-dār
13. Her cānibe ki şāh-ı cihān ‘azm-i rāh ide
Rehber oluban Hızr aña bile olur süvār
‘Adlle cihān halkını şād itdi şāhumuz
Sen dağı vaşf-ı hālūñı ‘arz eyle yüri var
15. Dergāh-ı mu‘allāsına ol şāh-ı ‘ālemüñ
‘Arz-ı murāduñı yüri vir qalma bī-şikār
Şeh Bāyezīde atamız iy Hān gulām idi
Ben bende qaldum aç u yetīm şöyle ħor u zār
17. İlham ideydi gönline Hağ şāh-ı ‘ālemüñ
Vāqıf olurdu hālūme çekmezdüm intizār
Biz pâdişāha cān u gönülden du‘acıyuz
Vağt-i seherde gūya ki efgān-ı murğ-zār
19. Kim pâdişāhın [itmez-ise] ol du‘āda yād
Olmaz anuñ du‘āsına dergehde i‘tibār
Şeyhī sa‘adet ister-iseñ medğ şāhuñı
Dürr eyle cān kulağına mānend-i gūş-vār
21. Ehl-i du‘ānuñ eyle icābet du‘ālaruñ
İy Hālīğ-ı cihān iyā Hağğ-ı Kird-gār

---

8 Beyitte vezin aksamaktadır

12 İlk mısra da vezin aksamaktadır.

13 İkinci mısra da vezin aksamaktadır.

15 İlk mısra da vezin aksamaktadır.

6.

[Beyt-i Şeyhî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pâdişâhı var-iken kişi kime dâd eylesün
Şehr-yârı var-iken yâ kime feryâd eylesün

7.

[Kaşide-i Şevkî]

Hüve'l-Feyyâz

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İy burc-ı devlet âfitâb-ı ber-sipîhr-i kibriyâ
Kim fûrûğ-ı tal'atundur 'âleme viren ziyâ
Ahter-i ferhundeñe burc-ı sa'âdetdür makâm
Saña bu şadr-ı serîr-i saltanat kadrü'l-'alâ
3. Niçe kim devr-ide devrân-ı felek iy nîk-baht
Bu serîr-i saltanatda kıl sürûr ol dil-fezâ
Yire geçsün kim saña yavuz şana Kârûn bigi
Göge ağsun devletün kadri Mesîhâ-veş şehâ
5. Hâk-sâr-ı nâr-ı kahr olsun kim olsa saña 'âkķ
Yâr-i devlet oldı ol kim oldı bendeñ bî-riyâ
Hoş sa'âdetdür o baş kim âsitânun taşını
Yaşdanup bālın idine döşenüp bir buriyâ
7. Görine gündüz Sühâ gün gibi rûşen gözine
Gerd-i râhuñ kim idinse gözlerine tütüyâ
Dest-i qahruñ şimşirinden başını kıldı halâş
Kim olup yoluñda gâltân itdi yüzün hâk-i pâ
9. Hoş şehen-şâh-ı cihân 'âlî-cenâbsın kim şehâ
Bir Ferîdündur kapuñda iktidâr-ı her gedâ
Qahramân-ı şark u garb u Nerimân-ı qarab u harb
Dâd-ı Kistrâ râ-yı Cemşid hâtem-i resm-i şehâ
11. Gerçi kim 'âlemde bî-hadd nâm-dâr u tîğ-zen
Likin iy şâhib-kırân kimi diyem hem-tâ saña
Sensin ol şâh-ı cihân-gir Hamza-i şânî ki sen
Quvvet-i devletle başduñ niçe mişl-i lenduhâ
13. Dîn-i İslâm râhınuñ fethine tîguñ Zül'-fekâr
Sen guzâtuñ serveri kadrün 'Aliyyü'l-Murtażâ

6. TSMA. E. 0445/12. Bu beyit belgenin arkasında yazmaktadır.

7. TSMA.E. 0445/24.

1 İlk mısırada vezin aksamaktadır.

- Ehl-i küfri kıldı mağlûb oldu gâlib nuşretüñ
 ‘Avn-i Hâk-ıla mu‘înüñ mu‘cizât-ı Mustafâ
15. Kıldı tîğ-ı kudretüñ küfr ü dâlâl ehlin helâk
 Mu‘ciz-i Mûsâ-ile kim eyledi Fir‘avnı mâ
 Şöyle yıküp târumâr itdün ki küfrüñ seddini
 Kõmaduñ taş üzre taş kim ideler tekve aña
17. Bir gâzâ kılduñ şehâ ‘âlemde kim şemşirüñi
 Aşdılar ta‘zîm idüp ‘arşa senüñ ehl-i semâ
 Sen Süleymânsın kâtuñda kâdri yok bir mûr kadar
 Ger saña haşm olan olsa heft-ser bir ejdehâ
19. Sâ m u Rûstem kudret ü kuvvetle yayuñ çekmeye
 Zûr-ı pençeñ çengine kim düşdi kim buldı rehâ
 Hâtemüñe hâme-i kudret bu mühri yazdı kim
 İns ü cin oldu şehâ emrüñe râm olmağ revâ
21. Murğ-ı kâdrüñ bir hevâda urdı pervâz kim şehâ
 Ne kadar bülend uçarsa aña irişmez Hümâ
 Niçe kim çarğ ura çarğ-ı lâciverdi çâr-puş
 Düze rûyın nev-‘arûsî-veş geye zerrîn kabâ
23. Bu serîr-i saltanatda kıl neşât-ile sürûr
 Hem-demüñ olsun Mesîhâ her demüñ şâfi şafâ
 Devlet ü ikbâl ü baht u ‘izz-ile ol müstedâm
 Tâ ebed olsun zamânuñ hurremî vü dil-güşâ
25. Her şebüñ Kâdr ola rûzuñ ‘ıyd u ‘ömrüñ câvidân
 Hiç cenâbuñ cânibine esmesün bâd-ı fenâ
 Yüz sürüp yüz ‘özü-ilen idüp şenâ vü medhüñi
 Dâ‘imâ olsun lisânumda du‘â şubh u mesâ
27. Yirde bulur mürdeler lûtfuñ nesîminden hayât
 Ğam degül ihyâ içün ağdı-ise göge ‘İsâ
 Kîmyâ ‘ilmiyle Mûsâ kıldı Kârûnı ganî
 Kîmyâ-yı lûtf-ı şehden ire istîgnâ baña
29. Pertev-i gündür iden rûşen vücûdın zerrenüñ
 İderem ben de recâ lûtfuñdan ihsânüñ şehâ
 Âfitâb-ı burc-ı devlet n’ola doğsa başuma
 Çün şıgınmışam saña iy sâye-i zât-ı Hudâ
31. Gün gibi rûşen iderseñ Şevkîñüñ tab‘ın n’ola
 Oldı münzel şânuña çün rif‘at-ile ve‘d-duhâ
 Bir çerâğa himmetüñ kim yağ ola lûtfuñ delîl
 İde rûşen ‘âlemi gün gibi yâ bedrûd-dücâ

33. Mümteni 'dür demek iy sultân bî-çün vaşfuñı
Biñde biri dinse olmaz haşr olunca intihâ
Baħr-ı luṭf-ı bî-girānuñ vaşfına yok iktidâr
İderem zât-ı şerifüñ şânına illâ du 'â
35. Haḫ zamân-ı 'ömrüñ itsün ey şehen-şâh-ı cihân
Aña dek kim ola 'ömri Hızr u İdris ü 'İsâ
Devlet ü iḳbâl ü baħt u kām-rānuñ yādına
Bu du 'â oldı benüm şıdḳ-ile zıkrüm dâ'imâ
37. Çarḫ-ı gerdün bî-ḫarâr oldukça itsün Kird-gâr
Bu serîr-i saltanatda seni şâhâ ber-ḫarâr

8.

[Taḥmîs-i Şemsî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. Bir benüm gibi çemende 'andelîb-i zâr yok
Gülşeni gezdüm senüñ gibi gül-i bî-ḫâr yok
3. 'Âşıkı dil-ḫasteye raḥm idici dildâr yok
'Âlemi geşt eyledüm cevr ü cefâsuz yâr yok
5. Mâh-rûlar çok veli mihr-i vefâsı var yok

II

1. Tâze bir maḥbûba meyl itdi göñül ḫâlüm ḫarâb
Ruḫları ḫurşid-i 'âlemdür cebîni mâh-tâb
3. Kimse aḫvâlüm bilür yok yâr ise 'âlî ḫıyâb
Âh kim seng-i cefâdan oldı dil mülki ḫarâb
5. 'Âşığın göñli şınıḳdur yapmağa mi'mâr yok

III

1. Müdde'î küy-ı dil-ârâya ne yoldan vardı kim
Ḫâk-pâyına ne vech-ile yüzini sürdi kim
3. Ol perî-ruḫsâr dildârı görenler dirdi kim
Bâğ-ı ḫüsne çeşm-i ebrûsı ne yüzden girdi kim
5. Cennet içre ḫadd-i ḫamîd didiler bir mâr yok

IV

1. Bir güneş yüzli firâḫından hilâl oldum hilâl
Yoğ-imiş 'âlemdü hergiz imkân-ı vişâl
3. Ḫüsnine mağrûr olup ol dilber-i şâḫib-cemâl
Gözlerin nâz uyḫusından açmağa yokdur mecâl
5. Şimdi bildüm 'âşıḳa ḫiç devlet-i bîdâr yok

V

1. Var ʔabibüm virme luʔf it cānı şirine ‘azāb
Oʔudum ben derd-i ‘uṣṣāka devā virmez her kitāb
3. Bī-mecālüm ‘illet-i ʔicrān-ile ḥālüm ḥarāb
Lebleri dār-ı şifāsından buyurmazsa cevāb
5. Ölürüm bu derd-ile derd aña tīmār yok

VI

1. Gül mi ʔaldı gülşen-i dehr içre āḥir şolmadı
Bülbül-i ‘āşık mı ʔaldı bağına ʔan ʔolmadı
3. Dāmen-i cānāna yüz sürmek müyesser olmadı
İstedi bir cān bu bī-çāre vişāle bulmadı
5. Dünde fikr eyledüm benden beter nā-çār yok

VII

1. Kimse ʔuçmuş yokdur ol māhı meger hāleler
Dişlemiş la‘l-i lebin yokdur meger tebhāleler
3. **Şemsiyi** men‘ itdiler çün zāhid-i şad-sāleler
Gülşen-i ḥüsnünde ʔo ʔılsun **Muḥibbī** nāleler
5. Gülşen içre dime kim bülbül tek āh u zār yok

9.

[Ġazel-i Şemsi]

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün
Muzāri‘- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yüz sürerüm izün tozına tāt-ı ser diyi
Tā raḥmuñ ola izüme yüzün sürer diyi
Ḥāk-i derün kuḥul ider erbāb-ı başiret
Budur cihānda ʔuvvet-i nūr-ı başār diyi
3. Mihr-ile māh kendüyi her demde ‘arz ider
Bir kez naẓar ide şeh-i şāḥib-naẓar diyi
Çoḫ dem durur ki derdün-ile ḥoş gezer gönül
Dermān n’iderem baña derdün yiter diyi
5. Olsun fidā yolında şehā varlıgum ʔamu
Terk-i ser eylemez dime cānın sever diyi
Ölmek yoluñda şanma ki emr-i ‘azīm ola
Yād itmelü degüldür anı muḥtaşar diyi
7. **Şemsiye** dā‘imā ḡam-ı ‘ışkuñ virür sürür
Şaḫlar gönülde cānuma virmez keder diyi

10.

Du 'ā-nāme-i Ḥazret-i Ḥudāvendigār-ı sa 'ādet-menkıbetdür ve her mısrā 'ı mutezammin-ı tārīḥ-i cülüs-ı saltanatdur. *Allahummec 'al aḥkāme saltanatihī muvaffakaten bi-tevkī 'i's-sa 'ādeti vec 'al a 'māre a 'dāihī bālīgaten ilā aḫṣā'l-ğāyāt.*

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün
Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Elā ey ḥāmī-i şer ' -i muṭaḥhar (926)
Şeh-i gerdün-ı sulṭānū's-selāṭin (926)
Süleymānsın nigīn-i devletüñle (926)
Yanuñda ben ḫuluñ bir mūr-ı miskīn (926)
3. Sikenderine dünyā virilüpdür (926)
Saña her ḫāşıl-ı icād u tekvīn (926)
Ḳabül eyleñ felek şimdi olupdur (926)
Ḳapu ḫulı ṭapuña maşlaḫat-bīn (926)
5. Şehā 'ālī-nesebsin vire Allāh (926)
Beḳā vü emn-i mülk ü 'adl u temkīn (926)
Kemāl-i devletüñle her zamān ol (926)
Mu'in-i şer ' ü mülk ü Hādī-i dīn (926)
7. Saña kim şıdḳ-ile itdüm du 'āy (926)
Didi gökden sevākin- 'arş āmīn (926)

11.

[Ḳaşıde-i Medhī]

Hüve'l-Fettāḥ

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'Āleme revnaḳ viren 'adl-i dūr-efşānuñ durur
Yir yüzün zeyn eyleyen luṭf-ıla iḥşānuñ durur
'İyd-ı ekberdür cemālün dirsem n'olur ḫaṭā
Kim ḳabül-i Ḥaḳ olan bī-şübhe ḳurbānuñ durur
3. Şöyle 'izzet virdi zātuña senün Bār-i Ḥudā
Ḥaṭıruñdan her ne geçse cümle fermānuñ durur
Bende-i muḳbil olupdur ḳapuña devlet senün
Dürr-i efser başuña gey kim şehā şānuñ durur
5. Gökyüzinddür melā'ik yiryüzinde cümle ḫaḳ
'Adl ü hem luṭf u kerem Sulṭān Süleymānuñ durur

10. TSMA. E. 0364/25. Allah'ım onun saltanat hükümlerini saadet nişanlarıyla muvaffak kıl . Düşmanlarının ömürlerini de (onları kahredecek şekilde) en uç noktaya kadar ulaştır.

11. TSMA. E. 0445/37.

- İşigüne yüz sürerler rûz u şeb mihr-ile mäh
Bu sebebdendür ki şâhâ çarḥ eyvânûn durur
7. Niçe sürmesün yüzini işigüne âfitâb
Zıll-ı Hâksın sâye-i ‘arş mäh-ı keyvânûn durur
Ebr-i kefünden bulupdur zîneti rûy-ı zemîn
Kim nebâtâtûn ḥayâtı ḥulḳ-ı bârânûn durur
9. Gül nihâlûnden irişmiş iki tâze gonçedür
Bûlbûl-i dil anlara hep midḥatı ḥ‘ânûn durur
Furşatı fevt eyleme ‘ıyş eyle sür zevḳ ü şafâ
Ḥoş-güvâr-ı câm[1] elden ḳoma devrânûn durur
11. Bir semend-i bād-pâye her ḳaçan olsañ süvâr
Ṭop olur eflâk önünde mäh çevgânûn durur
Ol Süleymân Âl-i ‘Osmân menba‘-ı kân-ı ḥayâ
Kimse mişlin görmemişdür **Medḥi** sultânûn durur

12.

El-Dâ‘iü’l-Hakîr

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün
Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şaçı ‘ışḳ-ile şanmañ kim dil-i dîvâne bend ister
Ġam-ı hecri geçüp câna aşılmağa kemend ister
Yüzi gül dil-rübâlarla açılmaz gonçe-i ḳalbüm
‘İzârı lâle-i ḥod-rû boyı serv-i bülend ister
3. Yatur dil pister-i ġamda zülâl-i ḥançerûn özler
Marîz-i derd-i ‘ışḳ oldı ‘ilâc-ı sūd-mend ister
Baña perhîz dir dâ‘im dirîğâ ol ṭabîb-i cân
Nebât-i la‘l-i nâbuñdan dil-i bîmâr ḳand ister
5. Saña meyl eylemez dilber yûri şûfî ki **Dâ‘î**-veş
Zarîf ü nâzûk ü rind ü ḥarîf-i şeh-levend ister

13.

[Ḳıṭ‘a-yı Ġubârî]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Ey **Ġubârî** pâdişâh-ı ‘âlemûn bu şî‘rine
Dimesün kimse nazîre diyüp aña irelüm

12. TSMA.E.0324/27-4. Bu şiir Muhibbî’nin *Dîvân*’ında yer alan “‘ Aceb dîvânedür gönlüm anı şanmañ ki pend ister/Göreldeñ zülfi zencirin ṭakup boynına bend ister” matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Dîvânı*, C. I. G. 550.

13. TSMA.E.0324/27-5. Bu şiirin kenarlarında “Ḳıṭ‘a-yı da‘vâ-yı Ġubârî budur” ve “Bu ḥuşûşa ḥazret-i Monlâ mümeyyizdür bilün” kayıtları bulunmaktadır.

Biz çalışduk kâdir olmaduk hâkîkat tek hemân
Peyrev olup hırmen-i şî' rinde hûşe direlüm

3. Pâdişâhuñ her ki bu şî' rine söylerse nazîr
Pâdişâh elli filori virdi aña virelüm

14.

[Ġazel-i Ġubârî]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bakmağa pîr-i muġân her dem şarâbuñ 'aynına
Câmdan 'aynuñ ider gördüm habâbuñ 'aynına
Eşküm-ile âsiyâb-ı dîde devr eyler müdâm
Döndi başum iki gözlü âsiyâbuñ 'aynına
3. Düşde görsem bir gice derd-i derûnum ağlasam
Görünüp ol hâzret-i 'izzet-me'âbuñ 'aynına
Kâmetüm oldı kemân başum kemânçe kâsesi
Mâ-şaşal başdan başa döndüm rebâbuñ 'aynına
5. Ol kadar pâ-mâl-i ġam oldı Ġubârî ki şehâ
Hâk-sâr-ı ġam olup döndi türâbuñ 'aynına

15.

Nazîre

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. İrişdi bü-yı zülfinüñ dimâğa
Nesîm-i sünbülün mi esdi bâğa
Raķîbe şöyle yüz virdün kapuñda
Beni gördükçe başlar ulumağa
3. Kemân ebrum iken ġam çekme ilden
Ki il atduġı oķ gider uzağa
Şerâb-ı 'ışķ-ile sermest olanlar
Koyar mı pendüñi vâ'iz kulağa
5. 'Înâyet kıl elin al pâdişâhum
Ki düşmişdür Ĥalîl ġâyet ayağa
Dinilmez şî' rine şâhuñ nazîre
Belî düşmez Hümâ hergiz duzağa

14. TSMA.E.0324/27-5. Bu şiir Muhibbî'nin *Divân*'ında yer alan "Beñzeyelden gözlerüm yaşı şarâbuñ 'aynına/Yandı miñnetle ciger döndi kebâbuñ 'aynına" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri "Ġazel-i Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh Sellemallâhu" başlığıyla- nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Divânı*, C. II. G. 3148.

15. TSMA.E.0324/27-1. Bu şiir Muhibbî'nin *Divân*'ında yer alan "Görüp zulfünde düşdüm aġa/Dutulur murg daneyle duzaġa" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri-nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Divânı*, C. II. G. 2984.

7. Şu kim bilmezliginden dir nazîre
Döner bülbül kıtında ol kelâğa

16.

Nazîre-i Halîl

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gönlüme 'ışkuñ şalaldan iy ruḥı gül-nâr nâr
Yandı cismüm külli oldı ma'den-i envâr vâr
Cânuma gerçi virür ol lebleri yâkût kıt
Arturur sevdâmı lîkin zülf-i 'anber-bâr bâr
3. Devlet-i dünyâyı let bil 'âkıbet tîmâr mâr
Gör şoñında dirhemi hem gösterür dînâr nâr
Zülfî vaşfında olaldan şî'r-i şâhî bend bend
Görinür nazm ehlinüñ dünyâ gözine târ târ
5. Va'de-i vaşl itmiş-iken döndi ol inkâr kâr
İy **Halîlî** düş ayağına yine yalvar var

17.

[Nazîre-i Fevrî]

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Gözüm dünyâyı görmez dil firâk odına yanmışdur
Bunuñ âhı göge anuñ yaşı kıana boyanmışdur
Zülâl tîguñı şol deñlü ter ü şaf itdüm ey ḥünî
Ki ḥazżından tenümde zaḥmumuñ ağızı şulanmışdur
3. Devâdur diyü yâd itme ṭabibâ la'l-i yâri kim
Marîz-i 'ışk olan derd ehli cânından uşanmışdur
Ṭuman ṭutdı zemîn ü âsumân eṭrâfını şanma
Ser-â-ser baḥr-ı gerdün bâd-ı âhumdan bulanmışdur
5. Yapanlar mülk-i dünyâyı yıkanlar dâr-ı 'uqbâyı
'Aceb fânîyi bâkî bâkîyi fânî mi şanmışdur
Du'âda **Fevrî** kesb-i ḥâl içün def'-i melâl içün
Okı şâh-ı cihân nazmın mücerrebdür şınanmışdur

16. TSMA.E.0324/27-2. Bu şiir Muhibbî'nin *Dîvânı*'nda yer alan "Âh kim câna bıraktı bir yüzi gül-nâr nâr/Bende çekdi gönlümü bir zülf-i 'anber-bâr bâr" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Dîvânı*, C. I, G. 697.

17. TSMA.E.0324/27-11. Bu şiir Muhibbî'nin *Dîvânı*'nda yer alan "Derün-ı sîne de bağrum ser-â-ser paralanmışdur/Anuñçün gözlerüm yaşı kıızıl kıana boyanmışdur" matlalı gazele nazire olup padişahın şiiri -nüsha farklarıyla birlikte- belgede yer almaktadır. Bk.: *Muhibbî Dîvânı*, C. I, G. 1166.

Kaynaklar | References

- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî Muhammed Efendi Riyâzî's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 18 Şubat 2026].
- Akkaya, M. (1992). *Şemsî Paşa Dîvânı*. (Yayın No. 20442). [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Aksoyak, İ. H. (2020a). Şevkî, Sâhib-zâde Ahmed Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-sahibzade-ahmed-celebi>. Erişim Tarihi: [17 Mart 2026].
- Aksoyak, İ. H. (2020b). Dâî, Kadı-zâde Abdurrahman Dâî Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dai-kadizade-abdurrahman-dai-efendi>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026].
- Aksoyak, İ. H. (2020c). Medhî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-mdbir>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Bayram, Y. (2020). Medhî, Lâdikli Hacı Mûsâ. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-ladikli-haci-musa>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Canım R. & İsen Durmuş, T. (2018). *Şevkî Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0>. Erişim Tarihi: [17 Mart 2026].
- Canım, R. (2018). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 16 Şubat 2026].
- Gedik, N. (2023). Arşiv belgelerine göre Kanuni Sultan Süleyman'a sunulmuş bazı Türkçe manzumeler-I. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, <https://doi.org/10.17822/omad.2023.233> 10(26), 25-55.
- Halaçoğlu, Y. (2012). Ulak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42, 77-79.
- İpekten, H. ve dğr. (2017). *Sehî Beg Heşt Behîşt*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191370/sehi-beg-hest-bihist.html>. [Erişim Tarihi: 27 Şubat 2026].
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 26 Şubat 2026].
- Kaplan, Y. (2020a). Gubârî, Abdurrahman Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gubari-abdurrahman-efendi>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2026].
- Kaplan, Y. (2020b). Medhî, Haydar-zâde Medhî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-haydarzade-medhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].
- Kaplan, Y. (2020c). Medhî, Kara Kadı-zâde Mahmud Medhî Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/medhi-haydarzade-medhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2026].

- Kaplan, Y. (2021). Muhyî, Muhyî Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/meyhi-celebi>. [Erişim Tarihi: 10 Nisan 2026].
- Karagözlü, V. (2022). Muhyî-i Gülşeni, Ekmekçi-zâde Şeyh Muhyiddin Muhammed Gülşenî Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhyii-gulseni-ekmekcizade-seyh>. [Erişim Tarihi: 11 Nisan 2026].
- Karahan, L. (2023). “Bir ü Bar” kalıp sözü üzerine. L. Karahan ve H. yıldız (Ed.) *Doğumunun 80 Yılında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı* içinde (679-690). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kayabaşı, B. (1996). *Kaf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı*. (Yayın No. 62399). [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç, F. (2018). *Es-Seyyid Pir Mehmed bin Çelebi Meşâ'irü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 16 Mart 2026]
- Kılıç, M. (2024). XVI. asır şairi Halîlî ve şiirleri. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 51, 243-278.
- Köksal, F. (2017). *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-Nezâir*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 15 Şubat 2026].
- Kutluk, İ. (1997). *Beyanî Mustafa bin Carullah, Tezkiretü's-Şu'arâ*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ördek, Ş. (2020a). Şeyhî, Sinan Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sehyi-sinan-efendizade-seyh-mehmed>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Ördek, Ş. (2020b). Şeyhî, Tayyib-zâde Mehmed Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sehyi-tayyibzade-mehmed-efendi>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Ördek, Ş. (2020c). Dâî, Derviş Dâî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dai-dervis-dai>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2026].
- Solmaz, S. (2005). *Bağdatlı Ahdî Gülşen-i Şu'arâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sungurhan, A. (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>. [Erişim Tarihi: 26 Şubat 2026].
- Telli, Ş. B. ve Altın, K. K. (2005). *Bağdatlı Halîlî Divânçesi*. İksad Yayınevi.
- Uslu, R. (2026). Edvâr-ı Musikî/İlm-i Edvâr-ı Musikî (Makâmî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/edvar-i-musiki-ilm-i-edvar-i-musiki-makami>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Yakar, H. İ. (2020). Şeyhî, Şeyh Salman. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sehyi-seyh-salman>. [Erişim Tarihi: 20 Nisan 2026].
- Yavuz, K. & Yavuz, O. (2016). *Muhibbî Divânı (C. I-II)*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Yılmaz, K. H. (2021). Şevkî, Mehmed. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-mehmet>. Erişim Tarihi: [17 Mart 2026].